

Aneta Karwowska

"Etyka pielęgnarska", Stefan
Konstańczak, Warszawa 2010 :
[recenzja]

Studia Ecologiae et Bioethicae 8/1, 300-303

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Stefan Konstańczak, *Etyka pielęgniarska*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2010, s. 260.

Etyka zawodowa, jak każda etyka szczegółowa, jest zbiorem postulatów – zakazów i nakazów określających nie tylko postulowany sposób wykonywania zawodu ale i cele, którym służy dana profesja. Nakłada przez to na tych, którzy dany zawód wykonują określone obowiązki do wypełnienia względem osób, które dla przedstawicieli tego zawodu są klientami bądź petentami. Ważne jest jednak również współdziałanie w obrębie samego zawodu. Obowiązki o charakterze moralnym obejmują zatem zarówno te spełniane wobec własnej grupy zawodowej, jak i wobec społeczeństwa, które z tej racji kieruje określone oczekiwania wobec poszczególnych wykonawców, a także posiada mandat do sprawowania kontroli nad jakością świadczonych usług na jego rzecz. Etyka taka jednakże daje jednocześnie uprawnienia, dzięki którym wykonujący dany zawód mogą odmówić wykonywania czynności zawodowych niezgodnych z akceptowanymi przez społeczeństwo celami.

Etyka zawodowa, oprócz zabezpieczenia „jakości usług” świadczonych przez daną grupę zawodową (w tym przypadku pielęgniarki) społeczeństwu, powinna służyć kształtowaniu odpowiednich stosunków międzyludzkich zarówno wewnątrz tej grupy, jak i w ramach społeczeństwa. Powinna także pobudzać wrażliwość na pojawiające się patologie tych relacji i zachęcać do angażowania się w eliminację zauważanych nieprawidłowości i braku poszanowania godności innych osób.

Etyka ma zastosowanie wszędzie tam, gdzie występuje jakieś dobro lub zło, jednak źródłowym doświadczeniem dla ludzkiej samowiedzy etycznej, jest doświadczenie drugiego człowieka. W doświadczeniu tym znajdują swój fundament podstawowe wartości etyczne, bo w nim tkwi źródło odpowiedzialności i wrażliwości na drugiego człowieka. Dobro bowiem „zdobi” człowieka, a z tej racji realizować wartość moralną, znaczy uczestniczyć w dobru.

Realizacja wartości wyższych, zwłaszcza moralnych, zawsze jednak wymaga wysiłku, pokonywania trudności. Doświadczenie drugiego człowieka, odpowiedzialność za niego, wrażliwość na wartości, są także dyspozycjami koniecznymi w zawodzie pielęgniarki.

Wśród wielu wypowiedzi rodzimych etyków na temat etyki pielęgniarskiej funkcjonującej w naszym społeczeństwie uwagę zwróciłam na książkę Stefana Konstańczaka „Etyka pielęgniarska”, która, jak wynika z podtytułu, oscyluje wokół problemów odpowiedzialności zawodowej pielęgniarek. Książka ukazuje cele i wartości, jakie tkwią w samej pracy ludzkiej, a przede wszystkim w pracy pielęgniarek, a także zawiera podstawową wiedzę na temat etyki oraz podejmowania decyzji o charakterze moralnym. W tym sensie lektura książki ma za zadanie

przygotowanie pielęgniarek do rozwiązywania dylematów i uwzględnianie kwestii moralnych podczas wykonywania przez nie swej pracy.

Prezentowana książka próbuje czytelnikowi powiedzieć, że pielęgniarstwo jest sztuką, a nie tylko nauką, bo jest przede wszystkim służbą dla innych – wyrazem humanizmu. Wymaga zatem nie tylko opanowania określonej wiedzy i odpowiednich umiejętności, bo głównym celem i zadaniem zawodu pielęgniarstwa było i zawsze pozostanie niesienie pomocy i opieki ludziom potrzebującym. Dlatego też autor deklaruje, że swoją pracę kieruje przede wszystkim dla pielęgniarek i pielęgniarzy, którzy tak naprawdę decydują o powodzeniu leczenia. Zwiększone oczekiwania wobec współczesnego pielęgniarstwa stawiają nas wobec konieczności uporządkowania dotychczasowego stanu wiedzy, udokumentowania doświadczeń praktycznych oraz wyników poszukiwań teoretycznych. Pielęgniarstwo to już znacznie więcej niż sprawność w pielęgnacji chorych, znajomość procedur i aparatury medycznej. Bez refleksji filozoficznej, bez pogłębionej samoświadomości pielęgniarka nie podoła zadaniom, jakie przed nią stoją. Dlatego autor w swej publikacji przedstawia ponadto sens wykonywania zawodu pielęgniarstwa z perspektywy filozofii i etyki zawodowej, w tym także jego kształtowanie się na przestrzeni dziejów, oraz uwarunkowania socjologiczne, psychologiczne i społeczne jego rozwoju. Książka zawiera też przegląd wybranych teorii pielęgniarstwa.

W warunkach niezwykle szybkiego postępu wiedzy i techniki medycznej pielęgniarstwo XXI wieku tworzy swój nowy wizerunek. W ostatnich latach zaszło wiele korzystnych zmian wpływających na podniesienie fachowości pielęgniarek. Myślę, że wysiłek, jaki podjął autor w napisaniu książki, zmieni w jakiejś mierze system kształcenia pielęgniarek. Pielęgniarstwo XXI wieku, jakie przedstawił autor książki, odchodzi od rutynowo wykonywanych zleceń i poprzez proces sprawowania pieczy nad pacjentem dochodzi do zindywidualizowanej opieki.

Analizując współczesny świat i społeczeństwo, autor stwierdza, że w dobie szybkiego postępu i przemian społeczno-politycznych zachwianiu ulega także świat tradycyjnych wartości. W warunkach transformacji ustrojowej często gubi się prawdziwy sens i istotę bliskości drugiego człowieka, a kładzie się nacisk na wymierne koszty, ekonomizację życia, osiągnięty zysk lub stratę.

W takiej rzeczywistości ważne jest przybliżenie człowieka człowiekowi w duchu przyjaźni i wzajemnego szacunku – tak bardzo potrzebnego w relacjach pomiędzy pielęgniarką a pacjentem. Kryzys wartości, jaki obserwujemy w polskim społeczeństwie, nie powinien jednak dotyczyć pielęgniarek, zwłaszcza tych sprawujących bezpośrednią opiekę nad pacjentem znajdującym się w stanie zagrożenia życia oraz nad chorym, z którym nie ma bezpośredniego kontaktu. Zasady etyczne obowiązujące w pracy pielęgniarki są więc bardzo ważne, od nich w największej mierze zależy, jak pacjent będzie wyprowadzany ze stanu chorobowego. Pielęgniarstwo zajmuje się bowiem najcenniejszym dobrem czło-

wieka – zdrowiem. Dlatego do jego wykonywania nie wystarczy przygotowanie zawodowe, polegające na zdobyciu wiadomości i umiejętności, ale potrzebne jest wyrobienie zasad moralnych i silnej woli, by potrafić wcielić w życie takie zasady. W rozwiązywaniu tych dylematów, jak zresztą zauważył sam autor, najważniejszą i ostateczną normą moralności dla pielęgniarek jest ratowanie i podtrzymanie życia. Zasady etyczne stanowią więc niezbędne minimum do wykonywania zawodu pielęgniarki, a przyjmowanie odpowiedzialności za człowieka chorego jest jej podstawową powinnością. Ponosi ona odpowiedzialność nie tylko wobec prawa, ale przede wszystkim wobec własnego sumienia. Jak zauważył autor, pielęgniarstwo jest zawodem, któremu przyświeca troska o człowieka; wymaga zatem specyficznego kontaktu z drugą osobą. Pielęgniarka, traktując pacjenta jako kogoś równego sobie, a nie jako przedmiot, komunikuje mu, że jej troskliwość stanowi istotę postępowania opiekuńczego i ta bliskość w troskliwości zobowiązuje ją do chronienia ludzkiej godności i człowieczeństwa. Potrzebą codzienności w pracy pielęgniarek jest zatem odwoływanie się do takich wartości, jak: miłość, uczciwość, wierność, dobro, prawda, sprawiedliwość. Wierność tym zasadom jest drogowskazem do indywidualnego sukcesu zawodowego, a w dalszej kolejności do pozytywnych zmian dokonujących się w tym zawodzie.

Pielęgniarki zatem powinny dysponować określoną wiedzą etyczną, aby sprawować skuteczną opiekę nad pacjentem, bo dzięki niej mają wpływ na efektywność wykonywanej przez siebie pracy, a przede wszystkim mogą funkcjonować jako osoby odpowiedzialne moralnie za to, co robią. W moim przekonaniu pomimo trudności i wielu nurtujących wątpliwości, pomimo wszystkich nadmiernie długo trwających restrukturyzacji w służbie zdrowia, polskie pielęgniarstwo, również dzięki takim publikacjom jak książka Stefana Konstańczak, będzie przepełnione humanizmem, co pozwoli zabiegać o jak najwyższą jakość usług pielęgniarskich i podniesie rangę sprawowania holistycznej opieki nad chorym w Polsce.

Rola i zakres promocji zdrowia są potencjalnie nieograniczone, stąd we współczesnych systemach ochrony zdrowia przypisuje się im coraz większe znaczenie. Jest to podstawowy aspekt pielęgniarstwa i innych profesji związanych z opieką zdrowotną oraz jedno z najważniejszych zadań w dziedzinie ochrony zdrowia. Perspektywa upowszechnienia promocji zdrowia wyznacza zatem nowe zadania dla pielęgniarek i położnych. W tym zakresie nie było dotąd podręcznika, który obejmowałby te zagadnienia, przeznaczone dla wszystkich pielęgniarek, które mają właśnie dbać o zachowanie i promocje zdrowia całego społeczeństwa.

Prezentowana książka skierowana jest przede wszystkim do studentów kierunku pielęgniarstwo. Czynne zawodowo pielęgniarki również znajdą w niej również informacje, które będą użyteczne w ich pracy. Publikacja zapoznaje także z aspektami filozoficznymi i socjologicznymi moralności, jak również z hi-

storią etyki pielęgniarstwa. Porządkuje również rozważania na temat wartości i wskazuje na zasady etyczne pracy pielęgniarki, a także określa formalny wymiar powinności zawarty w kodeksie etyki zawodowej tego zawodu.

Z tej racji polecam lekturę tej publikacji i mam nadzieję, iż książka Stefana Konstańczaka *Etyka pielęgniarstwa* pomoże znacznie młodemu pokoleniu przygotować się do wykonywania zawodu pielęgniarki, zaś w przypadku osób już pracujących zapewne korzystnie wpłynie na pielęgnowanie etosu tego społecznie tak ważnego zawodu.

Aneta Karwowska

Robert Roczeń, *Na pograniczu życia*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2008, s. 197.

Autor jest praktykującym lekarzem anestezyjologiem, a z tej racji jest prezentowana książka w pewnym sensie odzwierciedleniem jego zawodowych doświadczeń. Publikacja jest ponadto zmodyfikowaną wersją obronionej rozprawy doktorskiej. Jak sam autor się przyznaje inspiracją dla jego rozważań była książka Johna Fullera „Lot do nikąd” (Wyd. „Pod wiatr”, Warszawa 1992). Co ciekawe już w przedmowie sygnalizuje się jako główny problem badawczy ustalenie momentu stanu śmierci, gdyż zmarły może być postrzegany jako potencjalny dawca narządów dla potrzeb transplantologii. We wstępie jednak wskazuje także na to, że przyjęcie aprobowanej powszechnie definicji śmierci ma także pragmatyczny sens, gdyż wyznacza granicę „efektywnej terapii”. Nic zatem dziwnego, że swego rodzaju mottem tej publikacji są przytoczone przez autora słowa Paracelsusa „Lekarz zaczyna się tam gdzie kończy się filozof”. Przypis do tego kontrowersyjnego cytatu jest jednak niekompletny i czytelnik musi się nieco postarać, aby znaleźć dokładne określenie źródła, skąd pochodzi. Kontrowersyjność owego cytatu polega także na tym, że poprawniejszym wydaje się odwrócenie tej formuły, która raczej powinna brzmieć „Lekarz kończy się tam, gdzie zaczyna się filozof”. Za taką tezę przemawiają zresztą także dalsze rozważania autora.

Można mieć pretensje do autora, że nie dość starannie usunął wyrażenia świadczące o tym, że czytelnik ma w zasadzie w ręku dysertację dokorską a nie samodzielną publikację książkową. Robert Roczeń stara się zachować ramy dyskursu biotycznego, ale niekiedy bliżej mu do historii medycyny. Dużą wagę stara się zatem przywiązywać do metafizycznych aspektów śmierci, stąd liczne odniesienia do Kanta, Nicolai Hartmanna czy też innych filozofów. Interesujące jest przyjęcie perspektywy metatanatologicznej, w odróżnieniu od tanatologii lekar-